

UNIVERSITETETS
MUSEUM
KRISSIANIA

NOKRISTIANIA

VIDENSKABS-SELSKABET

I

I CHRISTIANIA

Aar 1866.

MED 2 LITHOGRAPHEDE PLAKER.

Kristiania 1866.

Trykt i Bægger & Christie's Bogtrykkeri.

I Commission hos J. C. Dyrhøgård

Norges Myntistorie senere end 1814
af Myntmester H. Langberg.

Non ego mendosus ausin defendere mores
Falsaque pro virtus arma movere mis.
Ovid Ep. ex Ponto.

Naar man vælger Aaret 1814 til Udgangspunkt for efterstaende Optegnelser af vor Myntistorie, da skeer det hovedsageligen af to Grunde, nemlig: dcels fordi vi forhen i Unionsperioden med Danmark ikke egentlig havde nogen egen Mynt, — thi denne var dansk, — heller ikke noget Mynværksted af Betydenhed, deels ogsaa fordi de mange Opfindelser i teknisk Retning, der gjøre det forrige Aarhundrede og det nuværende saa saare mærkelige, da de ogsaa i væsentlig Grad indvirkede paa og heftet igjennem forandre de ældre Fabrikationsmethoder i Mynten, saa man viseligen med Føje kan sie, at en ny Kunst opstod og paabegyndtes.

Forandringerne skee i dette Tidsrum saa hurtigt, at hvad der den ene Dag ansaas for det Bedste, den næste allerede blev kastet og ubrugeligt. I et Land med saa faa Ressourcer som hos os, med saa lidt teknisk Kyndighed, som dengang, og langt længere ned i Tiden, her forefandtes, — hvor der herskede en saa total Mangel paa mekaniske Væksteder selv til de simpleste Reparationer, — er det en Selvfølge, at man maatte blive tilbage og kom langtont følge efter. Man nøiedes i Begyndelsen med aldeles utilfredsstillende Tillæmpninger af det ældre Maskineri, forsaavidt man havde nogen Forestilling om, hvad der i andre Lande var præsteret; men paa et afsidesliggende Sted som Kongsgberg, hvor man efter Adskillelsen fra Danmark maatte være glad, naar man kun fandt nogenlunde brugbare Bestyrere, kom Efterretningerne scent frem. Bestyremerne, selv om de end havde Lyst og aandeige Evner til at følge med, vare dog for slet aflagte til at kunne offre Noget og tale Lysten, da de dog altid kom for seent og deres Bestrebelsel saaledes kun fandt ringe Paraskiommelese.

Det bør derfor ikke være Nogen paafaldende eller uvenuet, at vi selv ikke den Dag i Dag kunne siges paa Kongsgberg at have en fuldstændig til Tidens Fordringer svarende Myntindret.

ning, trods hvad derpaas er anvendt, og at Meget af hvad der er anskaffet, dog allerede er forældet.

Det meget Foreldede og de nyere Driftsmethoders og Midlers rette Anvendelse mest Hindrende er dog de fra ældre Tider endnu bestaaende og efter andre Forholde beregnede Bestemmelser for Driften, samt Myntens hele Stilling forgyrigt. Skal man imidlertid erholde et nogenlunde klart Begreb om den her udviklede Virksomhed, maa ogsaa disse Omstændigheder haves for Øje, og da bliver det en Umulighed ikke oftere at gaa længere tilbage i Tiden end til 1814.

Hvor jeg altsaa aligevel kommer til at afhandle ældre Forholde, haaber jeg, at man ogsaa vil undskyldte, om jeg benytter Anledningen til i al Korthed at omtale en eller anden Sag, jeg troer kan være af Interesse, om den end ligget længere tilbage i Tiden end det her valgte Udgangspunkt.

Myntningen har til alle Tider været et Regale eller i alle Falder et Privilegium, hvis Haandehavere næest havde sin Opmaerk-somhed henvendt paa to Ting, nemlig: Indretningens Rentabilitet i og for sig og Sikkerhed mod Forfalskning eller Eltergjelse. I første Henseende opstilles en Maengde Regler for Fabrikationen og Driften, og det er især de saakalde Remedie og Afgangs, der til alle Tider søgtes regulerede; i den anden Henseende var det Controllen med Myntstempelne og disses Forfærdigelse, man havde for Øje.

Disse Regler og Bestemmelser staar nu som overanfört ikke altid i Harmoni med senere Tiders Fordringer til en færligheds-sig Drift og modarbeide saaledes Hensigten; men netop af denne Grund, og son Hovedsagen ved Myntningen, blive de her samlede at afhandle, om man end derved taber Nogot i den ordnede historiske Udvikling og bliver nødt til hvergang at gaa tilbage til Begyndelsen saunt udsetter sig for Gjenstagelse.

²Hvor Meget haandteres, Meget spildes, er en let begribelig Sandhed; men hvornegent der efter de givne Umstændigheder kan sættes paa Tabs Conto, det varierer betydeligt og er for den

Usagkyndige umuligt at afgjøre. Man gjorde før, som nu: man nedsatte Commissioner, der ved Forsøg skulde fastsætte Afgangenes Størrelse, og der bestemtes et noget rundeligt Maximum, og hvor dette ikke overskredes, gav Revisionen sig tilfreds. Flid, Paapasselighed og forbedrede Indretninger gjorde imidlertid, at Afgangene aldrig næaede dette Maximum, og Myntmestrene fik følgelig en ucontrolerlig og ikke ubetydelig Indtægt, der langtfra var paaregnet, medens dens forvridt drevne Paapasselighed fremkaldte Seendrægtighed og Dyrhed i Driften og øvrige Omkostninger. Denne Indtægt blev stedse større, eftersom Tiderne skrede frem og Maskinerne forbedredes; man fandt den ubillig; ogude af Stand til at raade Bod herpaa, ansatte man Mynmester Hans Schjerven Knoph fra Altona¹ som Myntdirecteur og kaldte ham til Kjøbenhavn. For Kongssbergs Mynts Vedkommende havde denne Ausettelelse forøvrigt ogsaa den gavnlige Følge, at den adskiltes fra Sølvværkets Bestyrelse, hvor den altid behandles som en Bisag af Maend, der have alt Andet at gjøre end at studere Myntfaget, og hvor den havde staet siden Myntens Oprettelse sammensteds.

Knophs Virksomhed, hvor mangefuld den end var, sporedes snart, og fra denne Tid skriver sig fremdeles det lidet Brugbare, der endnu haves af Myntbestemmelser, hvor disse ordentlig forstaaes og opfattes. Han holdt sig i det Hele taget til det Give og kan derfor ogsaa kun forstaas med et nogenlunde Kjendskab til dette.

Afgangene vare visselig ingen Myntmestrene lovlig tilstaet Indtægt; men man harde dog med Hensyn hertil reguleret Gagen saaledes, at denne var 400 Rdlr., naar Mynten var i Gang, og 600 Rdlr., naar den ikke blev drevet, og Afgangene kunde saaledes retlig hæves; Skaden var ikke saa stor saaledes betragtet, men Knoph kjendie altfor godt en langt mislighere Side ved Sagen, som ikke er saa ganske uskyldig.

Hvor Myntmestrene arbeide paa Accord eller bestemt Afgang, havde altid benyttet de saakaldte Remedia til det alleryderste;

¹ Underretninger om denne Mand giver J. Chr. Berg's sine Anmerkninger til Hjorts "og Kraghs Efterretninger om Reratas Kobberverk p. XVII og Gjessings Jabbel-lære II 2, 59—87.

de mynte ikke til Justa, men til Minimum, og erhælde saaledes en ulovlig Fordel til Skade for Myntens Varighed i Circulationen. Herimod er nu ingen anden Udvei end at sætte Myntmestren, saaledes som nu hos os er skeet, paa fast Gage og frater ham Retten til disse Afgang; men da udfordres tillige en i de mindste Detaller af Driften kyndig Overbestyrelse, og man har i flere Lande været nødt til Oprettelse af Myntdirectioner, Overdirektører o. s. v., der ene havde med Mynt- og Pengesager at besilie.

Herpaa kunde man dengang ikke inddale sig, og Knoph er den eneste Myntdirecteur, Norge og Danmark har haft. Han maatte finde paa en Udvei, og den, han fandt, var sindrig nok. Man lægger Mærke til, at vel var, hvad der ligger i Sagens Natur, saarel Mynternes Gehalt som Bruttoverigt (Korn og Skrot) lovbestemt; men Teknikens Uafslommenhed gjør, at man i begge Henseender ikke kan tage det saa noe. Var Pengenes Gehalt blevet for ringe (fattig), reitedes herpaa ved at give dem større Bruttoverigt, og omvendt. Dette kaldes at remediere, og det lovbestemte Maximum for Usikkerheden kaldes Remeditet. Remeditet kan ikke undgaas; men det maatte dengang være meget hetydligt. For nu at rette paa Mislighederne uden at legge Hindringer for Driften og foregne Driftsomkostningerne, — saaledes som vi skulle se nu er Tilsfældet paa Grund af en komple² Misforstaelse, — maatte Knoph ogsaa tage Sagen nogenledes i del Store. Der forordnedes derfor, "at naar een Post afveeg fra det Befalede saarel med Hensyn til Skrot som Korn, skulde den ved den næste Post redresseres til Justa."

For at forstaa denne Bestemmelse blive vi nødte til at gaa noget tilbage i Tiden; thi det kommer her an paa, hvad der skal forstaaes ved Ordet "Post".
Al vor ældre Bergværks drift var tysk lige til Arbeiderne og Sproget, følgelig ogsaa Regnskabsvæsenet. Nu benyttedes og benyttes endnu ved de tysiske Bergværker quartalsvise Begnskaber. Udbyttet af Kongssberg Sølvværk opjordes saaledes hvert Quartal og nedsendtes til Kjøbenhavn.
I de Dage var der ingen regelmæssig Postgang mellem Ri-

gerne; man benyttede derfor disse regelmæssige Transporter saavel til dermed at afsende Pakker som, hvor Plads havdes hos Conductøren, ogsaa til Personbefordringer, og de erholdt Navnet af Sølvest; hvilket efter antoges for selve Salvudbyttet, saaledes endnu Silvbarernes bekjendte Mærke No. 1) Post 1866 d. e. No. af 1ste Sølvest (Quartal) 1866, som et kortere Udryk.

Naar nu, som oftere hændte, Sølvposten (Quartalsudbyttet af Sølverket) leveredes til Mynten til Formyntning, afgik ingen Post til Kjobenhavn; men for den saaledes der Manglende maatte Myntmesteren her paa Stedet aflagge Regnskab. At det virkelig er paa denne Maade Ordet bliver af forstaa, derfor vedlægger jeg, da Sagen er af Vigtighed for Mynten, et Regnskab fra denne Tid som Bevis.

Bilag No. 1. Anmærkninger

Over En Skilling Stykkers Udmynningernes befundne Beskaffenhed i Henseende til sammes Accoradesse i Korn og Skrot for 2let Quartal 1780.

No.	Rdl.	β	Rdl.	β	Rdl.	Alte for letere,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	Dette for nære,	M. Ldl.	
	Ved iste	Qn	artad	Sk	Stk	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	ved nærmest	Green.	
1	600	-	1	29	29	55 ¹ ₂	og for arme	22	9 ¹ ₂	-	-	-	-	-	189	1
2	290	-	2	1	1	4 ² ₃ ¹ ₂	3	-	-	-	-	-	-	-	62	5 ¹ ₂
3	900	-	3	1	1	3 ¹ ₂ ³	3	-	-	-	-	-	-	-	284	2
4	300	-	4	45 ¹ ₂ ³	-	1	80 ¹ ₂ ³	3	-	-	-	-	-	-	94	6
5	600	-	5	1	1	32 ¹ ₂ ³	2	17 ¹ ₂	-	-	-	-	-	-	189	10
6	290	-	6	-	-	-	-	-	15 ³ ₄	-	-	-	-	-	63	3
12800	-	-	7	45 ¹ ₂ ³	34	80 ¹ ₂ ³	-	23	7 ¹ ₂	-	-	-	-	-	833	11 ¹ ₂
Bliver jagtage til videre andbe-falede Udmynnings-ninger af 1 β Stk., at samme ved 2det Quar-tals Slurning 1780, har været for tung... 34																Opposite.
Brandt.																Opposite.

Man vil af dette Regnskab tilige erfare, at Knoph ganske rigtig ikke opfattede Bestemmelsen som en Arbejdstræ, men som en Regnskabssag, der som saadan hverken kan være Gjenstand for Lov eller hindrende for Drivten.

Da Myntmesteren nu hos os ikke har Afgangene, burde Bestemmelsen være bortfalder; thi den kan, benytlet efter sin oprindelige Bestemmelse, kun være en Regulator for udfligt Friesk, da Overskud ved Myntningen altid er en mistænklig Sag. Paasanden Maade forklaaret vil den give Anledning til Misforstaeler og vilkaarlige Forklaringer og søger omgaet; thi saavel ved dens Tilblivelse som Brug bør man erindre Chaucers Ord:

It is full Harde

To Halten unspied

Before a Crepil

For he Can the Craft.

Procesen mod dem ulykkelige og ubepte aldeles uskydige Myntmester Henning Christopher Meyer (se Mellers Mnemosyne, 1 Deel p. 215 om Deichmann) bragte mange Mislisheder for Dagen. Disse Mislisheder søgte man for Fremtiden at forebygge ved flere i denne Anledning udkomme Kongl. naadigste Resolutioner, f. Ex. at søvholdigt Kobber ikke maa modtages i Mynten, Stempler ikke skjæres i Udlændet o. s. v., Bestemmelser, hvis Hensigtsmæssighed ingen nogenlunde Kynlig burde kunne overses; ja selv den senere Lovgivnings Ord, som myntmæssigt Metal ikke forlakes nu Alt efter Tid og Omstændigheder, salades som enhver ny Statsraad eller Sølvverksdirecetur opfatter Utilnykkel.

Man vil heraf formodentlig see, at aldrig en større Usikkerhed og Mangel paa Kundskab og Studium af Myntvæsenet har fundet Sted, end netop i det Tidsrum, der nu skal gjenmerges, og man vil lettelig kunne forestille sig, hvad Indflydelse dette maa have på Drivten.

Angaaende det andet Hovedpunkt, Stemplernes Forfærdigelse^a kan bemærkes: Allerede i Slutningen af forige Aarhundrede maatte vore Myntstempler erholdes fra Kjøbenhavn eller Altona; thi ved Kongsberg var ingen egentlig Myntgraveur ansat, der selv

kunde skjære Stemplerne. Dette Forhold lod sig imidlertid nogensinde undskyde, thi alle disse Graveurer vare dog den samme Stats ansvarlige og eedsvarme Enhedsmand, hvor mistigt det end i og for sig virkelig var; men den umiddelbare Følge blev ogsaa, at man under den internistiske Regjeringscommission og ved Krigens Udbud ingen Stempler kunde erhøde; man ansatte derfor paa Kongsherg en svensk Busker Granström eller Granberg som Graveur, der kort efter — fangsslet for et mislykket Forsøg paa at forfærdige falske Bankosdeller — rømte fra Arresten og aldrig mere spurgtes til. Ni paatog daværende Bergmester, senere Directeur ved Sølvverket, Paul Resen Steenstrup, sig sivillig efter bedste Evne at skjære Stempler til Skillemynten og opkerte senere, saa godt han kunde, en almindelig Arbejdsmænd Paskes⁽²⁾, der ligeledes arbejdede en kort Tid, og endelig ansattes en Mand ved Navn Lander, der maa have været en gammel Mand, thi han var allerede 1814 pensioneret.¹

Altsaa ogsaa i dette Hovedpunkt see vi Slappelse og Tillbagegang, men dog en Besvarelse for at overholde Orden, og dog Kjendskab til Myntanliggender. Vor senere Historie vil vise, hvorledes det hermed for Eftertiden forholder sig.

Endelig rover jeg at tilføje nogle faa Ord om Myntens øvrige Embedsmænd og Stilling ved Aarhundredets Begyndelse.

Myntguarden var Tregder (kjendt for sin Sang til det norske Selskab og Statskalendere samt flere Beskrivelser og Veiviser i Kjøbenhavn). Han drog ved Myntens Indstillinge til Danmark. Myntvirksmæden her var ved Begyndelsen af Aarhundredet aldeles standset. Da nu en Deel af Guardeinens Løn bestod Æri, at han beholdt Probeerkornene, men holdt sig selv Kulleknegt, blev ved Arbejdets Øphør hans Løn for ringe. Tregder sogte deraf og erholdt tilstaadt 100 Rdlr. Tillæg i Løn mod at opgive sin Rett til disse Probeerkorn, og herved er det senere forblevet.

¹ Jeg kan om disse forvirred Tider kun give Råden og usikker Oplysning. Kongsherg Byes Brandt 1810 bragte Tab og Orden i Archiverne, og Mynten stod dengang heller ikke under Sølvværksdirektionen. Myntens eget Archiv skal ved P. Steenstrup, der 1807 kjøbte Mynten, være indsendt til den internistiske Regjeringscommission og har senere ikke været muligt at fåa opspurgt.

Mynimester var Johan Georg Madelung, en formueinde Mand, der ved Adskillelsen af Rigerne forlod Landet og kjøbte en Gaard i Sjælland.

Myntens Bygninger og Indretninger solgtes til overenvernte Bergmester Steenstrup, der her agtede at anlægge en Staalfabrik. Da man imidlertid kom i Mangel for Skillemynt, leiede man ellers overloedes af Steenstrup til intermistiskt Brug den teldre Myntindretning, og Guadeinen ved Altonaer Mynt Johan Georg Prahm hidkaldtes og myntede nu Kobbermynt indtil Aaret 1812. Prahm, der da igjen blev ledig, antog Ansettelse som Provisor hos Apothekeren paa Kongsherg.

Man maa imidlertid meget have savnet en ordentlig Myntindretning, og man tilbagekjøbte derfor 1813 Mynten fra Steenstrup og havde vel i Sinder igjen at bringe Alt i den gamle Orden. Prahm var i det Hele en meget yndet og afgjort Mand, hvis ovenomtalte Myntning af 12 Skill. Rigsbankstegn er markeligt derved, at den er det første Tegn ^{ki}, at man begyndte at lægge nogen Vægt paa Pengenes anstændige Udseende og forbødrede Indretninger i Værkstedet. Fra Kjøbenhavn opsendtes nemlig Smedesvend, senere Professor Freund for at søge at fåa de gamle Myntpresser indrettede til Ringprægning, og da denne Mand efter Kort Tid kaldtes tilbage, ankom i hans Sted Broderen, ligeledes Smedesvend og senere Myntmester i Altona. Disse Indretninger var visselig daarlige, men som Tillempninger ganske brugbare og sindrige; men Prahm maa dog have fundet Ulempær ved samme, thi de kom senere ikke i Brug før 1826. Samtidig er vare som alt Andet dengang vanskellig at erholde, saa man endnu 1818 foretog Sølvsmeltingerne paa Herdt, og langt senere endstøbtes Sølvet endnu i Sand.

Dette Tidsrum fra 1800 til 1814 er i Mynthistorien af den Grund serdeles vigtigt, at den lange Uvirksomhed og de exceptionelle Forholde gjorde, at ældre Bestemmelser og Orden forglentes, saa at den store Orden i vores nuværende Myntforholde heri finde sin Grund og rimeligste Forklaring.

Vidensk.-Selsk. Forh. 1866.

Da i 1814 Norge havde opnaet sin nuhavende Selvstændighed, maatte man ogsaa, for at have et ydre Tegn for dets Højedstsrettheder, om ikke af andre Grunde, være betænkt paa et eget Myntvesen. Vi have set, at man i 1813 tilbagekøbte den ældre Myntindretning, og nu i 1815 ansattes ogsaa følgende Myntembedsmænd:

Myntmester: Johan Georg Prahm.

Guardien: Michael Kruse, forhenværende Nathytemester og Schichtmester ved Sølvværket, og

Myntfuldmægtig: Ole Koth.

Men deels fordi man ikke havde fuld Tillid til Prahms Ordenssands, deels vel ogsaa fordi den nye Regjering havde for meget at gjøre i alle andre Retninger til selv at kunne overtagte Opsynet med Mynten og ofre den tilbørlig Optørksomhed, blev den ved Kongelig Resolution af 22de April 1816 henlagt under Sølvværksdirektionen, der visseligen ogsaa dengang havde mere end nok at gjøre med Gjenoptagelsen af det nedlagte Værk til at føre noget virksom Tilsyn og sætte sig ind i disse specielle Forhold. Under disse Omstændigheder udfærdigedes da, under 19de November 1818 nye Instruxer, der endnu ere gjældende, for Myntmester og Guardien, og omendskjønt et maaedligt Arbeide, er det dog under disse Omstændigheder høiligt at undres over, at de blev saaledes, som de ere, idethindest brugbare.

Spørgsmålet om Afgangene opstod, som rinneligt, snart, og nu, som sædvanlig, nedsattes i Aaret 1819 en Committee, vel under nominelt Forsæde af Sølvværksdirektør Henckel, men hovedsageligen bestaaende af Bankguardein Bentzon og Sølvværkets Geschworne Klem. Kyndigheden var ikke stor, altsaa maatte der foretages Forsøg. Blandt andre Curiosa foretoge nu disse Mænd sig at bestemme, hvornegent der skulle arbeides pr. Dag, og udfandt, at der ikke kunde forarbeides mere end 804 hele Spd., og i Lighed med hvad man i England kalder „journeys“ opfandt de herfor Ordet „Post.“ Følgelig arbeides endnu i Mynten her efter saadanne Poster; men da det formedeist Indpakningen og Guardineens endelige Opneining til Control fandtes bekymmere

at opveie 500 Spd. ad Gangen, saa blev ogsaa denne Summa kaldet en Post. Man indseer nu lettelig, hvilken Forvirring heraf maa opståa, hvor eet Ord skal betegne saa mange Ting, og da man nu i Instruxen havde optaget Knops ovenomhandlede Bestemmelse, erholdt den herved en Driften i højeste Grad hindrelig Forklaring. Enten er det nu en absolut Umulighed at opfyde dette Bud om „Post“, forklaret ved 500 Spd., eller Arbeidet maa standse for Opgør og Beregning efter hver saadan Sum og dermed yderligere og utilbørligere fordyres! Bestemmelsen vil, som ovenantydet, bestandig søges omgaact og er derfor yderst ubehdig. Commissionen taler ogsaa om det ældste Maskineries, især Valsernes, daarlige Forfatning, men i denne Anledning sees ingen Foranstaltung at være truffet.

I Prahms Tid myntedes naturligvis efter Loven af 14de Juni 1816² og 20de August 1821. Alle Mynter ere prægede uden Ring, men med forsret Rand. Priegtet er saaledes skjevt pansat og Myntstykkerne uden ophøjede Rande. Af Medaller siges en Deel for Borgerdaad, nemlig de ældre store med fast Hempe. Alle disse Stempler ere skaarne af Middelthun, der samtidig med de øvrige Embedsmand var ansat som Stempekskjærer ved Myntens Gjenoptagelse.

Denne Mand besad et betydeligt Talent, der gik aldeles til Grunde her paa Kongsherg. Man kan ikke domme ham efter de daarlige Myntstempler, han leverede; men vil man see, hvad Manden under andre Omstændigheder formaade, saa maa man befrage Krandsen paa Adversen af den danske Medaille for Sødruknedes Redning, der under Professor Wahls Veiledning er

¹ Det bliver temmelig ligegyldigt, hvorfra og hvem Instrumentens Udtryk skyldes, dog rimeligt Sølvværksdirektionen, hvis første Medlem Henckel ogsaa var i Commissionen. Det er vel ogsaa denne Direction, der forberede Sagen, saa at Tiden for Instruxens Udfærdelse og Commissionens endelige Indlevering af sit Arbeide, der jo hovedsageligt angik Algangen, ikke kan have nogen afgørende Indflydelse.

² Som et passafældende Exempel paa den Mangel paa Opmarksomhet, der ofres de egentlige Myntaffairen, sammenligne man denne Lois Bestemmelser om Sølvstillemynten med Bestemmelserne i Placaten af 13de August 1818.
2*

komponeret og skaaret af Middelthun, endskjønt den i Almindelighed gjelder for hans Mesters — jeg troer Chinelli — under hvem han dengang arbeidde. Bedre end hans Myntstemplar er den store Medaille for Cadetterne med Indskrift „For udmarket Flid og Duelighed,“ ja man vil vel endog finde denne at være et Mesterværk, naar man betænker, at vore Myntgraverur i Regelet aldrig have set Kongens Person og maa arbeide efter de gelen de muligens forekommende gode Kobbere have de ikke Raad. Hvad nu Middelthuns her omhandlede Arbeide angaar, da er det klogt — jeg voer ikke at paastaa det — fremhjulpet af Michelssens bekjendte Basreliebsbuste af Carl Johan.

Myntmester Prahm blev imidlertid mere og mere affaldig og nødt til at søge sin Afsked fra Begyndelsen af Aaret 1824. Ham fulgte i Embedet den forrige Myntgardein Kruse, hvis Plads efter optoges af Myntfuldmæglingen Koth, og i dennes Sted kom Hyttelaerling senere Hytteskriver, Matthias Werner, der en Tide havde gjort Tjeneste som Bankgardein i Bergen.

Kruse levede ugift og lagde sig til en betydelig Formue efter Kongsværks Forholde. Opsordringen af Commissionen af 1819 havde dog muligens bevirket, at man i Prahm's sidste Tider havde begyndt at tænke paa Anskaffelsen af et nyt Valtserværk, der nu blev paabegyndt ved Kruses Tiltrædelse. Dette Arbeide overdroges en Holstener, Møllebygger Petersen, der var kommen herop og var blevet ansat som Krudtmager ved Sølvværket. Udfaldet viste, hvad man kunde have forudsæet, at hans Valtsær ikke var bedre end de ældre; de var smaa, neppe 4 Tommer i Diameter, og smedede ved Eidsføs Jernværk, slet dreiede og slættede hærdede med paasætset Staalbane. Flere Frenskridt gjorde de nyere Myntmaskiner ikke hos os i Kruses Embedstid. Vel var Kruse en efter Tidernes Lejlighed studeret Mand; han havde gjennemgaaet sit Cursus ved Kongsværks Bergseminarium, havde af den danske Regjering været udsendt for at undersøge Steenkulslejerne paa Færøerne, og havde ved denne Lejlighed reist lidt i Skotland og England, før han blev ansat ved Sølvvær-

ket som ovenanført; men han var som Myntmester aljerede en gammel Mand, hvis Tide optoges af private Affairer og Processer; desuden var han ingen Mekaniker. En Anklage af en haevningsterig og slet Person paadrog ham en Justissag, der kunde have været farlig nok under vore urednede Forholde, og som forvoldte den gamle Mand mange Zrigreiser; han blev imidlertid frifundet. Denne Sag og dens Detailler kunne, som den eneste i den senere Tid, være vigtig nok for vore Myntaffairer, men er her ikke Plads til videre at afhandla; det maa være nok at tilfoje, at den man ansees for høist ubilligt og ubetaenkomsamt anlagt af Mænd, der lidet kjendte de virkelige Forholde og Mynttekniken, saaledes som den dengang var.

Hvad Udmyntningerne angaa, da blev Grovcouranten, som ovenmeldt, fra Aaret 1826 preget i Ring, dog med glat Rand, Skillemynten derimod uforandret som forhen. Ligeledes blev, vel mest paa grund af en mindre rigtig Anskuelse af Myntnesteren og for den større Egalitets Skyld, den 20de August 1821 bestemt, at al Grovcourant skulde være 14-lodig; derfor ere de senere myntede Ortsstykker og Otteskillinger af en betydelig mindre Diameter end de ældre, ligesom Præget for de sidste forandredes noget, for mere at ligne den øvrige Grovcourant og ikke forvaltes med 4 Skill. Skillemynt, som de nu blevet meget lige i Størrelse. Bestemmelserne i og for sig maa vel, næst paa Grund af den større Indsmelting hos Guldmedene, hvorfor disse mindre Myntsorster derved utsættes, ansees som mindre vel overvejet.

Under 9de April 1825 bestemtes endvidere, at Myntnesteren Navnebogstaver for Fremtiden skalde udelades paa Mynterne. Vel er det saa, at da man nu kan havde eet Myntværksted i Landet, kunde denne Betegningsmaade nu synes umodvendig; især da man kun har een Myntmester og kjender neie hver Enheds Functionstid; men da dog det Tillafde offtere vil indtræffe, især ved Afgang, at to Myntnestere kunne fungere i samme Aar, viser Bestemmelserne i alle Fald — hvorvidt man end er tilboelig til at mistro den tiltrædende Enhedsmand — en ringe Omhu for den Aftredendes borgerlige Ære, og hvorvidt man kjender Mynt-

sagen overhovedet, thi man opgiver en Control, der idet mindste kunde tankes forneden. Erfaringen har ogsaa viist, at flere Tilfælde, uden at egentlig Embedsforandring har fundet Sted, ere indtruffne, og man har da maatte tage sin Tilflugt, som Hjælpemidler for Tilfældet, til hemmelige Tegn, hvorpaa senere vil findes Exemplar. Enhver Myntkijender ved og intæcer det Skadelige ved saadanne Tegn, og hvor let de kunne misbruges, saa at deres ældre, altforkjendte Benyttelse svækker den Mynts Credit, hvorpaa de findes. Heldigvis er Tilfældet hidtils kun indtruffet med vor ringeste Skillenynt.¹ Til Ære for Kruse være det anført, at han i sin Tid har gjort opmærksom paa disse Mangler.

Ved Mitten af Aaret 1834 blev Guardein Koth saa svagelig, at han ikke længere kunde bestride sine Forreninger, hvorfor Bergcandidat Caspar Herman Langberg, efter Sølvdirectioneus Oplærring, fungerede i hans Navn. Da Koth endelig den 14de Oktober 1835 ved Døden afgik, modtog Langberg, efter bemeldte Directions Anmodning, den ledige Post.

Heller ikke Kruse levede nu længe, og da han den 19de November 1836 døde, blev Guardeinen Langberg i hans Sted anset, hvorimod Bergcandidat, senere Bergmester Mathias Wilhelm Simding blev Guardein.

Sinding blev ikke længe i Embedet. Allerede den 14de Juni 1838 aftraadte han og efterfulges af den endnu tjenstgjørende Bergstuderende Hans Leonard Steenstrup.

Som Myntfildmægtig vedblev Werner, indtil han ved Kon-

geling naadigst Resolution af 1ste August 1843, efter Ansening, erholdt sin Afsked og efterfulges af Bergcandidat, nu Hyttemester Johan Samuelsen. Heller ikke denne Mand stod længe i Tjenesten; thi han forflyttedes allerede den 1ste September 1844 og fulgtes af den endnu forretende Myntfildmægtig Ferdinand Røncke.

¹ Man kan gjerne indromme, at Mynumsteren i disse Tilfælde (som anført af mindre Betydenhed) har været for paauægtig, men man betenk, at han strider for sin Ære og Sikkerhed, og at der som oftest, ja næsten altid, ikke gives ham nogen autent Amtsleitung til at få rettet på en Fejl eller ejt den nogenlunde indlysende.

D'en eneste Graven, Mynten har havt, nemlig Middelthun^b, var allerede død den 24de Oktober 1830. Hans Eftermand, Matthias Brostrup Tax, var ingen Kunstmner, havde heller ikke givet sig ud derfor, men var en ret duelig Arbeider, der for sin Ansættelse maatte underkaste sig en Prøve under Sølvværksdirektionens Control. Af Tax er skaaret Stemplerne til Halvskillingerne og de nyeste 2 og 4 Skill. i Sølv.

Fra Begyndelsen af Langbergs Tid begyndte der at komme mere Liv i de hidindtil saa forsømte Myntanliggender. Directeur P. Steenstrup, hjemkommen fra en Reise i England, havde allerede indgivet til Regjeringen en Forestilling om vor Mynts utrolige slelte Forfatning, ledsegæt med smukke Tegninger og Beskrivelse af de nye Bultonske Myntmaskiner, samt et Forslag til en ny Myntindretning for Kongsherg. Heraf sporedes dog ikke for det Første nogen syndelig Virkning; men nu begyndte ogsaa Klagerne fra Publicum over vore Mynters stygge Udsecnde at blive mere og mere højlydte og selv i Storthinget at komme til Ord gjennem Hr. Professor Schweigaard. Langberg havde ogsaa selv som Guardein udtalt sig herom i en Afhandling i Skillingsmagazinet, og Staten syntes nu ogsaa at kunne afsee de fornødne Penge til Forandringen; men for det Første kom man dog ikke længere, end at Staten, ifølge et Tilbud af Hr. Mekanikus Gellertsen i Stockholm, hos denne, med Omgaelse af den egentlige Opfindser, bestilte en ny Utlhornsk Myntpresse, dog kun til mindre Myntsorter.

Denne Presse var i Knuses sidste Leveaar ankommet til Christiania og opstillet paa Akershus Faestning, hvor Hr. Gellertsen lod udpræge en Deel af de ved Lov af 18de Mai 1836 paabundne Kobberhalvskillinger, hvorfil han havde medbragt ferdige Blauwuerter fra Stockholm.

I Arledning af denne nu saaledes forestaaende Udmynthing havde ogsaa Langberg faact tilstaaet et nyt Valtseværk og Berchnit, der ligeledes bestilles hos Hr. Gellertsen, og Udmynningen maatte oppebære, at disse kunde blive færdige. Da nu Tiden kom, at disse Maskiner daglig kunde ventes, opsendtes den hemmede

Presse til Kongsberg, med udtrykkelig Ordre til Myntmesteren, trods hans alvorlige Indsigelse, at opstille den i et passende Locale i den gamle Værkstedsbygning. Folgen blev, som forudset, at Gulvet styrtede ind under Vægten, og paa Indberetningen om det saaledes Passerede indfandt sig strax fra Christiania Hr. Statsraad Vogt, og i Følge med ham den nu ligeledes ankomne Mekanikus Gellertsen. I et paa Mynten afholdt Møde blev det nu altfor tydeligt, hvor store Mangler saavel Maskineriet, som det gamle forraadnede Locale havde. Gellertsen værgrede sig for at opstille sine Maskiner der, men utsaa dertil Plads i en gammel Stampedølle ved det nedlagte Uldmanufaktur, der i al Hast, saavist nuligt, blev sat i brugbar Stand. Tilfeldet var forsaavidt heldigt, som der nu befaledes Langberg at inckomme med Forslag til en total Omlbygning af det gamle Myntlocale, — ja det kom endog under Overvejelse, om ikke den hele Indretning burde flyttes til Christiania. En Commission, bestaaende af Hr. Captain, senere General Garben, Directeur Steenstrup og Sølvværkets Bygnester Sandgaard, antog en Plan for Bygningsarbeidet, i Hovedsagen udkastet af Langberg, hvorefter Bygningen paabyndtes 1840 og fuldførtes 1842. Opholdet forarsagedes rimeligtvis af den forudse Storthingsbeviling, der maatte opbejes.

I Mellentiden var den befalede Halvskillingsuyntning foregaaet i det ubekveme interimistiske Locale. Til Adskillelse fra de af Hr. Gellertsen i Christiania myntede

Penge blevé de paa Kongsberg samme Aar udmyntede forsynede med en lille Sjerner mellem Haunernes nedre Aabning; thi selv Deserften var benyttet af Gellertsen til hans ucontrolerede Myntning uden Indsigelse; hans Stempler ware skaerne af Medaileur Lundgreen i Stockholm.

Senere i 1840, under en Standning i Udmynntingen, var Myntmesteren med offentlig Understøttelse paa en Reise i Tyskland, og fortes imidlertid Opsynet med Arbeiderne af Sølvværkets Einfahrer Erland Eskildsen; dog blev der, som sagt, af han Intet mynet.

Denne Myntning af Halvskillinger er desuden mærkelig der-

ved, et Departementet, — sandsyngvis paavirket af den fortjenstfulde Bengnester H. C. Strøms snurige Opfordringer og Myntmesterens Forestilling om Umuligheden af, med det buna- vende Maskineri og Locale at skaffe nogenlunde brugelige Blan- querter, — lod sig bevæge til at skafe Kobberthener fra Lerens Valsværk ved Thronhjem.

Man var nu endelig kommet til Erkjendelse af, at det ældre Maskineri var aldeles ubrugeligt, og tog den rimelig rigtigste Bestemmelse, at sende Myntmesteren til Sverige for at bestille nye Maskiner, der efter den Udmynnting, som dengang stod til at beregne, kom til at bestaa i en Justeervalste (selve Valtsene, Conchyliovalser, maatte bestilles fra England), en Bultonsk Drag- maskine og en større Balancier til hele og halve Species Udmyn- ning og af fransk Construction. Saaledes havde man da endelig 1843 erholdt en ubetydelig, men dog tidsmæssig Myntindretning, og i denne Stand er Indretningen fremdeles, paa Lidet nær, der senere bliver at omtale.

Imeddens Myntmesteren i ovenstaende Anledning opholdt sig i Sverige, havde Sølvværksdirektionen sat Mynten i Virksomhed med fortsat Udmynnting af Halvskillinger. Arbeidet forestedes af Hytteskriver Werner. Ved Hjemkomsten vilde naturligvis Myntmesteren ikke uden videre fortsætte Arbeidet, og først efter nogen Skriftvæxel greb man til det gamle Middel at anbringe Stjernen.

I Slutningen af Carl Johans Regierung faaft man nu ogsaa, at Präget paa Grovcuranten var for stygt, og man gjorde Forseg med at lade nye Stempler skjære paa Kongsborg; men til Eller- retning sendtes Graveuren kun en i Sverige skaaren Medaille med Portraiter af hele den kongelige Familie, altseaa rene Ministrer. Portraiter, saa at Forseg allerede af denne Grund måatte mislykkes. I denne Nød greb man nu til det, som enhver indseer, høist mislige Middel, istedetfor, hvad vistnok havde været bestigit, at engagere en fremmed Graveur til under Control i Mynt- ten at skjære Stemplerne paa Kongsborg, at bestille dem hos Me- dailler Lundgreen i Stockholm. Man kunde nu vistnok valgt

daillleur Lundgreen i Stockholm. Man kunde nu vistnok valgt

at lade Myntmesteren reise til Stockholm eller ladet Controllen udføre af en anden paalidelig Person; men heller ikke dette kunde blive indrømmet. Disse Stempler ankom imidlertid for seint til at kunde benyttes, før Kongen døde, og kun et mindre Parti udmyntedes dermed i det følgende Aar, skjønt Mynterne bibeholdt Dødsaret, hvorefter Stemplerne casseredes.

I sen var nu brudt, følgelig lod man ogsaa nu Stemplerne til Kong Oscars Mynter, uden videre Betænkning, skjære i Stockholm, og denne gang af den talentfulde Kunstnerinde Lea Ahlborn. Først mod Slutningen af Kong Oscars Regjering blev igjen Talen om nye Stempler; men Kongens Død voldte, at de ikke benyttedes. Med Stemplerne til Carl den XV des Mynter skulde nu efter experimenteres; man ønskede nu et nørskt Arbeide, og dette betroedes Hr. Billedhugger Bergslien at udføre, men vel at mærke fremdeles ucontrolletet og i København. Bergslien havde forhen skaaret en Medaille for Universitetet i Anledning af Professor Hanssteens Embedsjubiléum, og Vedkommende meente vel, at en Meidailleur og Myntgraveur er Et og det Samme; Myntmesteren var bortreist og blev desuden ikke adspurgt. Da Stemplerne endelig ankom til Mynten, befandtes de aldeles utjenlige som Myntstempler, og kun nogle saa meget daarlige Exemplarer af hver Sort Grovcourant, i det Hele 1000 Spd., blev dermed udmyntede med megen Møje. Heraf benyttedes de Bedste ved Nedtagningen af Grundstenen til den nye Storthingsbygning, hvorefter Stemplerne casseredes og tilintetgjordes.

Fordringerne til Mynternes smukke og kunstneriske Udførelse stege bestandig, som om Myntens Godhed ene afhang heraf, og alle andre Hensyn kunde ikke længere komme i Betragtning. I den Tid, der var hengaaet siden Myntmaskinernes Afskaffelse, vare nu selv disse blevne forældede og kunde ikke mere præstere, hvad nu forlangtes. Især tiltrængtes en kraftigere og hurtigere arbejdende Pragmaskine, der ikke behøvede den nu dyrere blevne Folkekraft. Da man nu bestemte sig til i denne Anledning at sende Myntmesteren til Tyskland, fik han ogsaa Ordre til der hos en duelig Graveur at bestille Myntstempel, og tilstillede han

i denne Anledning to mindre tydelige Photographier af Hans Ma-jestæt; dog var Profilet temmelig reent og skært. Herind nyt-tede nu ingen Indvendinger, Stemplerne skulle skjæres uden Con-trol i Danmark eller Tyskland. Ifølge denne Ordre blev de bestilte hos og forfærdigede af den duelige Kunstner og Myntgra-vetur Küllrich i Berlin, der forhen havde skaaret Stemplerne til den store Kroningsmedaille for Carl XV. (Den mindre Kronings-medaille er af Bergslien, efter svensk Model, og præget paa Kong-sberg). Prægmaskinen, den største dengang construerede, bestil-tes hos Opfinderen, Mekanikus D. Uhhorn, i Grevenbroich bei Cölln am Rhein, og ankom til Kongnsberg samme Aars Høst (1863); Stemplerne fra Berlin derimod først ud paa Vaaren 1864.
Med Mynternes egentlige Præg er ingen synderlig Forandring foretaget, uden at Grovcouranten er blevet forsynet med riflet Rand, — hertil er en lidet Maskine anskaffet fra Kjøbenhavn; en aaben Krands er blevet anbragt om Vaabenskjoldet. Ved Lov af 5te April 1845 er der befælet udmyntet 12 Skill. Stykker istedefor de ældre 8 Skill. Samlige disse Mynters Præg er bestemt ved Kongelig naadigst Resolution af 13de September 1844. Ortstykkerne og Tolvskillingerne havde i Begyndelsen glat Kant og Rand, men ere fra 1849, i Lighed med den øvrige Gravcou-rant, udprægede med Perlekant og riflet Rand. Det er en Selv-følge, at alle Mynter, ogsaa Skillemynten, ere prægede i Ring.
Heller ikke med Betjentene er anden Forandring foregaaet, end at Graveur Tax døde Høsten 1863; hans Arbeide udførtes senere midlertidigt af Sønnen, Hans Tax, indtil Knud Knudsen Espe i Begyndelsen af Aaret 1864 constitueredes som Myntgraveur. Foruden de ansatte Maskiner er i Mynten blevet forfærdiget

¹ Det er overfor bemerket, at Langberg ikke, som sine Formand, tilstødes Af-gangene, hvormod Gagen blev stadig 600 Spd. aarlig (Kongel. naadigst Reso-lution af 22de Januar 1888.) Om Hensigtsmæssigheden af denne Foranstaltung under vore Forhold har jeg ligedeles yret mig, — ligesom det er klart, at Myntmesterens Interesse for Myntningen derved svækkes. Forvigt er denac-Tid flere Lomninger og Gageringer væsentlig forhøjede, ligesom Dyrkstilleg-ere tilstaaede sandige Embedsmand, Betjente og Arbejdere (Kongl. naadigst Resolution af 25de Februar 1860.).

to Durchsnit (de ældre af Gellertsen ere casserede) og et Randværk. Ikke destominstre ere Myntens Maskinerier ringe og ufuldständige. Kobbenmynt er egentlig aldrig og kan fremdeles der ikke fuldstændig myntes. Skillemynt overhovedet vil med de forhaandenværende Midler gaa for seent og blive for dyr; man er derfor nu, i Anledning af den forestaaende Ommyntning af al vor Skillemynt, betænkt paa Udvidelser, og Forslag er inde til Storthinget om det høist nødvendige Maskineri. Tiden vil vise, om dette bliver tilstrækkeligt. Med een lidén Presse (den første hos Gellertsen anskaffede), der ovenikjøbet nu er forældet, arbeides ikke fort. I Utrecht har man ved lignende Anledning maattet anskaffe 40 slige Presser, og i England har man nu nyligen, for anden Gang, maattet ty til private Værksteder, trods de Ulempem, som dermed ere forbundne. Det er imidlertid en mislig Sag for en enkelt Udmynntning at anskaffe et stort Maskineri, der senere skal staa ubrugt af Mangel paa Beskjæftigelse. Her udfordes visseligen Taalmodighed hos Publicum, og at lidt Hensyn tages til de Midler, Myntmesteren faar at raade over; de blive hos os i alle Fald smaa.

saadan, som man ønskede. Man maa desuden stede begynde forfra med at opære Arbeiderne, og disse opnaa aldrig den Faerdighed, som man i en Fabrik kan gjøre Fordring paa. Arbeidet bliver derfor baade mindre fuldendt og forholdsvis for dyrt og gaar seen fra Haanden.

Den ved en saadan Indretning høist nødvendige Control sin-ker ligeledes Arbeidet, og dette maa her, hvor Staten, som be-kjendt en yderst uhedig Driftsbestyrer, eier Fabriken, betyde-ligen hindres ved de mange Betænkninger, der skal afgives, og de mange Melleminstanter, Sagerne maa gjennemgaa, især hvor disse, som hos os, ovenikjøbet ere collegiale. Man kan følgelig ikke vente, at Fabriken skal lønne sig eller give nogen Indtaagt.

Af nedenstaende Oversigt over Udmynntningerne siden 1814 vil man see, hvor meget der i enhver Myntmesters Tid er arbeidet, ved et Besøg i Universitetets Myntcabinet, hvorledes der er arbeidet, og hvad Fremskridt der er gjort.

Een Ulemp ved vor nærværende Myntfabrikation bør dog her særlig bemærkes, nemlig den ustadiige og uberegnelige Drift. Ofte har man, som af Oversigten sees, aldeles Intet at bestille og maa opsigte Arbeiderne; til andre Tider har man altfor Meget og maa, for at paaskynde Arbeidet, antage altformange Arbeidere. Man veed aldrig forud, hvad Arbeide der kan paaregnes, og kan, da Myntningen er et Privilegium, intet afvise. Det bliver derfor umuligt at opstille noget ordentligt Budget, umuligt forud at bestemme, hvad Materiale der skal anskaffes, — og paa Kongssborg er saadan, endog det almindeligste, ikke til enhver Tid at er-holde; pr. Commission erholder man det ikke altid godt, eller

Angivelse
af de Aarstal efter 1814, der findes at vase paaskaaet over enkelt Myntsort, eller i hvil Aar disse virkelig ere preget.

Kobber.		Sølv.										Antændringer.	
Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Aar.	Spilmester.	Mynt-Stempel-skjærer.
1814												Middlethun.	
15	1816											Kruse.	Prahm.
16		1817											
17			1819 ²	1819	1819								
18	1819												
19													
20	1820												
21		1822											
22			1823										
23				1823	1823	1823	1823	1823	1823	1823	1823		
24		1824	1824										
25		1825	1825	1825	1825	1825	1825	1825	1825	1825	1825		
26			1826	1826	1826	1826	1826	1826	1826	1826	1826		
27		1827	1827		1827	1827	1827	1827	1827	1827	1827		
28			1828										
29													
30													
31	1831	1831											
32	1832	1832											
33	1833	1833											
34	1834	1834											
35													
36													
37													
38	1839												
39	1839												
40	1840												
41	1841												
42			1842	1842									
43				1843									
44													
45													
46													
47													
48													
49													
50													
51													
52													
53													
54													
55													
56													
57													
58													
59													
60													
61													
62													
63	1863												
64													
65													

a) de Aarstal efter 1814, der findes at vase paaskaaet over enkelt Myntsort, eller i hvil Aar disse virkelig ere preget.

Saaledes ere nu Udmyntningerne efter Regnskalenerne; men da deels ved Thronskifte, deels naar nye Stemplere ere befundne nødvendige af anskaffe, deels endelig paa Grund af Regnskalabs-aflæggelsen Mynternes paaslaade Aarstal ikke altid kunne stemme med denne Oversigt, er saavel til Myntsamleres Bekvemmelighed, som for Controllen med Myntforskriftning, udarbeidet foranstaende Tabel, hvoved tillige erholdes Anledning til en Deel Bemærkninger, der, omendskjønt ovenfor allerede for Størsteelen fremsatte, dog her lettere kunne oversese.

Af Oversigten sees, at Myntens Udgifter i dette Tidsrum beløbe sig til 201,789 Spd. 42/β

Men denne Summa er ikke aldeles noiggaaet; thi i Over-sigten mangler Udgiften for tre Aar, nemlig de to første, hvorover Opgaver mangler, og det sidste, hvorover Regnskab endnu ikke er opgjort.

Tages Middeldeltalet af samtlige Tages Midtstrækkeligt for en Beregning, der dog kun vil afgive

det sandsynlige, ikke absolut rigtige, Beløb, — farar man en

aarlig Udgift af 4,302 Spd., og altsaa for tre Aar 12,906 — .

Summa Udgift

Indtægterne beløbe sig, foruden Salget af nogle ældre Maskiner, hovedsageligen til Slagskatten, nemlig for Grovcouranten 2 pro Cento af hele Bergsten (Carl X og 1/3 Spd. fra 1863) og halve Spd., og 2 1/2 pro Cento for Ortstykker, Tolv- og Ott-

Lateris Vidensk.-Selsk. Forn. 1866.

214,695 Spd. 42/β

3

Transport teskillinger. Den skulde føl-
geling i Prahms Tid have be-
løbet sig til 5,112 Spd. 98 β
i Kruses Tid 13,395 — 26
i Langhs. T. 59,030 — 118
77,539 Spd. 2 β

Men, denne Indtagt bliver for-
stor; thi herfra maa trækkes
Afgangene. Da disse i Prahms
og Kruses Tider beløb sig
for hele og halve Spd. til $\frac{3}{4}$
pro Cento og for mindre Mynt-
sorter circa 1 pro Cento, samt
i Langbergs Tid til respective
0,03 og 0,25 pro Cento gjen-
nemsnitlig, saa bliver Ind-
tagten af Slagskatten kun:
Prahm . . 3,159 Spd. 56 β
Kruse . . 8,364 — 26 -
Langberg . 56,382 — 88 -
67,906 Spd. 50 β

214,695 Spd. 42 β

Transport 146,688 Spd. 112 β

ningen foregaar paa Statens Vogn, altsaa ho-
vedsageligen af Skillemynt, er Mynten ikke be-
regnet nogen Indtagt, medens Udgifterne ere
lige store. Simplest var det nu at fratække
Udgifterne for disse Myntninger; men da disse
ikke nojagtigen kunne udfindes, kunne Følgende
muligens medtages som Indtagt for Mynten.

- 1) Da 1 Skif Kobber gjennemsnitlig er værd
70 Spd., men udnyntes til 140 Spd., saa
kunde den halve Sum af Kobbermynten be-
regnes som Indtagt, altsaa ifølge Over-
sigten 66,027 Spd. 29 β
- 2) Fremdeles udnyntes Skille-
mynten i Sølv til $10\frac{2}{3}$ Spd.
pr. Mfl. fint Sølv, medens
Sølvets virkelige Værdi er
 $9\frac{1}{4}$ Spd. pr. Mfl., og saaledes
kan ogsaa denne Differents
føres til Indtagt. Beregnet
efter Oversigten udgør den
3) Indpaknings- og en Deel
Transportomkostninger for
Grovcourantens Vedkom-
mende (thi for Skillemynten
maa de, som overanførts,
antages godtgjorte, da hele
Myntprofitten togtes til Ind-
tagt, beregnes til
4) Legeringskobber, hvis Ko-
stende er rethinderet Mynten
for Grovcouranten, og som
for Skillemynten, som viist,
ikke kommer i Betragning,

Lateris 73,975 Spd. 11 β 146,688 Spd. 112 β
146,688 Spd. 50 β 68,006 Spd. 50 β 68,006 Spd. 50 -
Bliver Summa Indtagt
Og følgelig Tab ved Driften
I denne Beregning kan neppe være nogen Fejl
af Betydningen for vort Øiemed her.

En velvillig Calculator vil vel først søge,
om man ikke skulde kunne udfinde andre Ind-
tagtsposter, som ovenfor ere udeladte, og det
vil strax være lønafaldende, at, naar Udmynt-

Lateris 146,688 Spd. 112 β

Transport 73,975 Spd. 11 β 146,688 Spd. 11 β

vil være 89 Skr 52 β og udgjøre i Penge

Høiere kan jeg ikke ansætte; thi Banken har under-

tiden leveret Robber in natura, dog sjeldent. End-skjønt jeg ikke er aldeles sikker paa, at denne Sum jo allerede kan være fratrukket Oversigten Udgifter, tager jeg den dog til Indtagt; thi den vil nogen-lunde ballancere Oversig-tens to første Aar, der neppe, saasom ingen Myntning da fandt Sted, kunne være saa store som oven-for beregnet.

5) Fremdeles maa den ubetyrdige Medaillemyntning kunne beregnes; thi vel tjener Mynten Intet herved; men Udgifterne blive godt-gjorte. Imidlertid veed jeg ikke, om det ikke hermed forholder sig som med for-rige Post; især da denne Udgift altid fratrækkes 13de Maaned (Bergmaaneds) Udgiftsregnskab, og derfor anføres den her kun for at haves in mente med

933 Spd.

79,975 Spd. 11 β 79,975 Spd. 11 β

Altsaa endelig Tab 66,713 Spd. 101 β
eller, om man vil medtage sidste Post, 65,780 Spd. 101 β.

Denne Tabsum skal nu altsaa repræsentere Værdien af Mynt-tens vdtløftige Grunde, Bygninger, Vandfald, Maskiner og i Be-hold havende Materialier og Inventarier, og jeg trivler ingenlunde om, at den paa ethvert andet Sted jo ogsaa gjorde det; men her paa Kongsberg repræsentere alle disse Herligheder kun en saare ringe Værdi.

Jeg nærer imidlertid megen Twivl om, at man i Vinkelheden vil være villig til at indegaa paa alle disse Indtagtsposter, nævnligen No. 1 og 2, (thi hvad bliver der saa tilbage af de Indtagts-summer, Regierungen saa rundeligt beregner i sit Forslag til Stor-thinget om Omnyntningen af vor nuværende Skillemynt?) og det bliver derfor vel fremdeles nødvendigt at indlade sig paa den mindre behagelige Undersøgelse om Grundene til Underballancen. Jeg antager nærmest følgende.

- 1) Publicums store Fordringer paa en smuk og i kunsnerisk Henseende pragtfuld Mynt. Herved tvinges man til i dyre Domme at anskaffe Stempler fra Ulandet samt flere og kostbare Maskiner, end Indretningens indskrænklede Drift kan bære. En kostbar Luxus. Man er her kommen ind paa en Vei, der fører nær til Ødelæggelse.
- 2) En bedrøvelig Forfængelighed, at skulle gjøre alle Arbeider selv og Ulyst til at træffe Accord med private Virksomheds-forstandere.
- 3) Misforstaelsel og Forkastelse af ældre velgrundede Bestemmelser. Herved gjøres Bestyreren usikker og angstelig og læges Hindringer for Driften som oven vist.
- 4) Den ustadige og upaaregnelige Drift, som før bemærket. Og saa herpaa forstod man i ældre Tider at raade Bod, og om-endskjønt jeg indrømmer, at Opgaven nulidags er vanskeligere at løse, anseer jeg det just ikke for at være et saa yderst he-sværligt Stykke Arbeide.
- 5) Den ulykkelige Fortbindelse med Sølværket. Hertil kan ene og alene Regieringens Mistro til Myntembedsmændene og egne Kræfter være Grunden; men det er dog vel klart, at Sølvværks-direktørerne ikke ere mere Fagmænd, end den selv, og have

ganske andre Ting at tage være, end at studere Myntaffairer. Derfor bliver Mynten en Bisag, hvis tilfældige Arbeide maa staa tilbage, naar det kommer i Collision med Sølvværkets Interesser, ja som dette endog, hvor det kan, søger at profitere af, f. Ex. ved Materialkjøb ved Sølvråket, Sligindløsningerne i Hytten og Pensionsvesenet. Jeg siger — vel at mærke — ikke, at Mynten her skeer nogen egentlig Uret, og indrømmer, at de anførte Exemplar angaa Bagateller — det var ogsaa blot Exemplar.¹

6) Regnskabsformen, der ingen egentlig Ballance har mellem Indtagt og Udgift; thi man er tillreds, saasart de bevilgede Summer ikke synderlig overskrives.

Det er ligeledes en paafaldende Sag, som jeg kun vil gjøre opmærksom paa, at af de mangfoldige i det omhandlede Tidsrum ved Sølvværket nedsatte Commissioner, har ikke en eneste befattet sig med Mynten, der kun i Forbigaaende bliver omtalt.

Om den eigenfellige Myntfabrikation, hos os i Særdelshed, kan i al Korthed bemærkes.

I de ældste Tider udsmededes Metalerne i Baand eller Pla-ske i en almindelig Smedie. Blanquetterne udskippedes med Haandsaxe, og Prägningen skeede formedelst Slag af en vægtig Hammer. Først i Midten af det 16de Aarhundrede opfandt Fransmanden Brulier Valtseværket, hvoraf den franske Mynt først under Henrik den II 1553 gjorde Brug. Durchenillet til Blauquetternes Udkjæring indførtes omrent samtidigt, og i Midten af det 17de Aarhundrede opfandtes Ballancieren eller Skruppessen til Pengenes Prägning. Som bekjendt roser Benvenuto Cellini sig af denne sidste Opfindelse, skjønt visseugen med Uret. Den første Skruppessene benyttedes 1674 ved Clausthal i Tydskland. Franskmaenne tilskrive Broit denne Opfindelse; men hans Maskiner, indført i Mynten i Paris 1617, skal kun have bestaaet i et Par graverede

Valtser, saadanne som i Nürnberg endnu bruges til Fabrikationen af Jettons.

Da Antonius Meibusch, der i Christian den 5tes Tid i Åsene 1680 til 1700 ombyggede Myntværkstederne i Danmark og Norge, skal have været ent tysk Mand, der først var i svensk, senere i fransk Tjeneste, og fra Frankrig indkaldtes til Danmark, saa kan man med temmelig Sikkerhed paastaa, at hans berømte Myntbedringer (hvorer i Aaret 1693 endog sloges en Medaille med Onskrift »monetam in melius restituimus«) har bestaaet i Indførel-

sen af Valtseværket, Durchenillet og Skruppessen, altsaa virkelig en heel ny og forbedret Fabrikationsmaade.

Senere har vel ingen Forandringer foregaaet med Mynten paa Kongsberg før den nævnte Tillæmpning af Bredrene Freund til Ringprægning.

Imidlertid havde Engænderen Bulton i Aaret 1788 anlagt sin med alle daværende Hjælpemidler og egne ny Opfindelser forsynede, særdeles bekostelige, Mynt i Soho. Hans Mynter havde en Fuldkommenhed, der gjør, at de ved første Øje kast kan adskilles fra alle andre; men Indretningen vare saa dyre, at kun 8 Myntværksteder af denne Art findes i Verden. Københavns Mynt er en af de tidligst anlagte udenfor England.

Først 1819 opfandt den ovennævnte D. Uhllorn sin Maskine og gjorde det derved muligt for mindre Stater at følge med og opfylde de Fordringer til en god Mynt, der efter Bultons Antæg-vare blevne mere og mere almindelige, og det var ved Indførel-lsen af dem Uhllorske Maskine 1840, at det lykkedes paa Kongsg-berg nogenslunde at tillædstille disse Fordringer, i hvor lidet Skala end Mynten der er anlagt.

Hr. C. Boeck meddelte Bemærkninger angaende den Tid, som medgaard fra, at en Muskel bliver saaledes paavirket, at en Sammen-trekning kan påafgå, og indtil at Sammentrækningerne riser sig, et til-Muskelen harer en ihængt Vægt, — Stadium der latenter Reigung —, at Muskelen udhævedes den Kening, at en Del af denne Tid medgik til at overvinde den ihængte Vægts Træghed.

¹ Noget stemmere er det, naar Sølvråket, trods ældre Bestemmelser og Myntmaesters Protst, for en ringe Fordeels Skyld, der ikke andetseds kunde erholdes, paanøder Mynten Hyttekøbberet.